

Monumentnummer*: 516468

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijksmonument
Inschrijving register* 05 maart 2001
Kadaster deel/nr 82739/169

Woonplaats* Leeuwarden
Gemeente* Leeuwarden
Provincie* Fryslân

Kadastrale gemeente* Leeuwarden
Sectie* G
Kadastraal object*
Appartement aanduiding
Grondperceel 17555

Omschrijving**

Inleiding

Voornaam herenhuis in de jaren-1860 ontworpen in sobere Eclectische stijl, sinds tientallen jaren institutioneel gebruikt en daarvoor deels verbouwd en met de panden 37 tot en met 47 doorgebroken.

De Grachtswal, na de opening van het Nieuwe Kanaal in 1895 pas gescheiden in de Zuidergrachtswal en Oostergrachtswal, heeft al sinds eeuwen een zeer uiteenlopende, goeddeels aaneengesloten bebouwing, van vooral buitenhuizen van de welgestelden. Kaartmateriaal laat aan die wal een afwisseling zien van grote percelen met flinke bebouwing en uitgestrekte tuinen. Al van de minitieuw getekende stadsplattegrond die Johann Hermann Knoop omstreeks 1760 tekende is dat af te lezen. Een van de opmerkelijkste bouwwerken was het in 1658 gestichte Marcelis Goverts Gasthuis, bestaand uit een voorhuis met poort en kamers rond een hof erachter. Het gasthuis is na de nieuwbouw aan de Noordersingel in 1877 met drie aangrenzende woonhuizen verkocht. Gedeelten van het gasthuis hebben nog lang achter de bebouwing gestaan, waar thans geen spoor meer van is te vinden. In het midden van de negentiende eeuw was de woningdichtheid van de Grachtswal en omgeving zodanig toegenomen dat het stadsbestuur even ten zuiden van het gasthuis voor de ontsluiting van het gebied in 1849 een pontje in de vaart bracht, het eerste van het zevental pontjes dat een verbinding over de stadsgracht ging onderhouden. Bovendien werd in hetzelfde jaar 1849 het achter de bebouwing gelegen exercitieveld verplaatst naar een terrein aan het Kalverdijkje, omdat de schietoefeningen gevaar gingen opleveren voor de omwonenden. De houten walbeschoeiing van de kade werd in 1859 vervangen door een stenen walmuur en spoedig is de kade geplaveid. In tegenstelling tot de Zuidergrachtswal die nog enige oudere bebouwing kent, lijkt de Oostergrachtswal met een bebouwing uit het laatste kwart van de vorige eeuw pas ontwikkeld te zijn na de ontmanteling van de stad. In deze periode, na de

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

vernieuwing van de kade, is de bebouwing door vernieuwing en nieuwbouw inderdaad totaal van leeftijd veranderd, maar de nieuwe woningen bleven meest herenhuizen.

Gegevens over de bouwgeschiedenis zijn niet achterhaald en de bewoningsgeschiedenis geeft evenmin duidelijkheid over de datering van het pand. In het midden van de negentiende eeuw was de toenmalige bebouwing eigendom van de familie Du Tour van Bellinchave; tot 1862 woonde freule Fokel er. Mogelijk is het daarna vernieuwd. Tot 1878 woonde hervormd predikant Egbert Lasonder met vrouw en dienstboden er en vervolgens kwam diens confrater Willem F.K. Klinkenberg er tot 1893 met vrouw en dienstboden wonen. Van 1893 tot 1899 bewoonde Anna H. van Boelens, weduwe van Cornelis Wickers het pand en van 1899 tot 1908 was Heinrich Gustav Wilhelm Sprenger met gezin en dienstboden de bewoner. Sprenger was een der meest welgestelde inwoners van Leeuwarden: koopman, vice-consul van Spanje en directeur van de Leeuwarder Courant. Toen zijn bureaus uit het veel grotere pand nummer 47 vertrokken, verhuisde hij subiet. In nummer 45 kwam toen koopman in boter en kaas Tj. Halbertsma met gezin en dienstboden wonen. Na zijn overlijden in 1927 kwam mr. J.F. van Beek Calkoen, rechter bij de Arrondissementsrechtbank er wonen en na diens vertrek in 1936 een familie Dijkstra. Na de wereldoorlog werd het pand bewoond door Klaas van der Molen en Christina M.S. Dijkstra. In 1971 is het pand ingelijfd bij de toen in deze panden gevestigde provinciale planologische dienst en werd het voor die functie stevig verbouwd. De Thorbecke Academie van de Noordelijke Hogeschool en tenslotte het Waterschap Friesland waren de volgende gebruikers.

Omschrijving

EXTERIEUR: Herenhuis op een rechthoekige plattegrond van drie raamvakken breed en twee volledige bouwlagen onder een lage schildkap. Het pand staat in een gesloten gevelwand en is na een met hardsteen beklede plint en borstwering met geprofileerde onderdorpelband opgetrokken van paarsbruine baksteen. Tussen de verdiepingen zit een natuurstenen band met onderdorpelband van de bovenvensters. De grote vensters, beneden ongelede schuifvensters en boven T-vensters zijn rechtgesloten en gedekt met hanekammen. De deur met een hardstenen trede is omlijst en bekroond, voorzien van twee consoles met acanthusornament. De paneeluur is vermoedelijk in de jaren-vijftig vernieuwd en mogelijk is toen ook eenvoudig glas-in-lood in het bovenlicht gekomen. De gevel wordt afgesloten met een vlakke, houten kroonlijst voorzien van profiellijstjes en een geprofileerde gootlijst. Op de dakschilden liggen blauw geglazuurde Friese gegolfde pannen en de hoek van het dak draagt een met zink beklede pinakel. Op het voorschild staat een brede, kepervormig gesloten dakkapel met tweeledig venster. De achtergevel met beneden twee openslaande, glaspanelen deuren en een venster en boven drie vensters, alle rechtgesloten, is geheel vlak afgestuct.

INTERIEUR: Door de verbouwing voor kantoorgebruik is de structuur van het pand drastisch veranderd, maar er zijn wel belangrijke onderdelen van het interieur bewaard gebleven. De entree wordt niet meer gebruikt, maar hal en een deel van de gang zijn nog aanwezig. De trap is verdwenen. Ongeveer in het midden van de diepte van het pand is een dwarsgang gelegd die met doorbraken met de belendende percelen verbonden is. Voor die gang is de voorsalon (op de entree na die is verplaatst) nog in wezen met onder meer een fraai Neoclassicistisch stucplafond met lijsten en midden- en hoekornamenten, vensteromtimmeringen en een forse, gemeleerd rozebruine marmeren schouw in Neobarokke vormen. De achterkamer bevat op een asymmetrische plaats eenzelfde schouw omdat de ruimte gewijzigd is. Overigens zijn systeemplafonds aangebracht. De zolder is voor kantoorfuncties verbouwd en betimmerd.

WAARDERING

Herenhuis van algemeen cultuurhistorisch en architectuurhistorisch belang

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

- vanwege de vooral uitwendig gave stijlzuiverheid in eenvoudige Eclectische vormen;
- vanwege bijzondere, oorspronkelijke interieuronderdelen, in het bijzonder van de voorsalon;
- vanwege de markante plaats van het gebouw in de geschiedenis van de singelbebouwing;
- vanwege de stedenbouwkundige ligging als een van de belangrijke elementen in de gesloten grachtbebouwing.

Hoofdcategorie

Woningen en woningbouwcomplexen

Subcategorie

Woonhuis(K)

Functie

Woonhuis